

ФИЛОСОФИЯ И НАУКА

Сборник статии

SERGHEY GHERDJKOV

PHILOSOPHY AND SCIENCE

Collection of articles

St. Kliment Ohridski University Press
Sofia, 2019

СЕРГЕЙ ГЕРДЖИКОВ

ФИЛОСОФИЯ И НАУКА

Сборник статии

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
София, 2019

© 2019 Сергей Герджиков, автор
© 2019 Serghey Gherdjikov, author
© 2019 Симона Петрова, художник на корицата
© 2019 Simona Petrova, cover artist
© 2019 Университетско издателство „Св. Климент Охридски“
© 2019 St. Kliment Ohridski University Press

ISBN 978-954-07-4733-0

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение / 9

Част първа

ОТНОШЕНИЯ И ОТНОСИТЕЛНОСТ / 15

Отношения и относителност / 17

Virtual and Real Relativity / 47

Information as Virtual and Real Definiteness / 66

Real and Virtual Language Relativity / 74

Неопределеността като неотнесеност / 93

Концептуална относителност

 във *Феноменология на духа* на Хегел / 104

Относителност на „формите на живот“

 във *Философски изследвания* на Витгенщайн / 118

Куайн, неопределеност, лингвистика / 129

Част втора

СВЯТ – ТЯЛО – УМ / 155

Субект-обектната опозиция и нейното разтваряне / 157

Корелация между свят и тяло / 171

Неидентичност и негуалност на тяло и ум / 193

On Perceptive Space / 209

On Relativity of Time Experience / 220

Виждането – функция и зрителен опит / 234

Информационни теории за естествената интелигентност / 260

Биологичната интелигентност като експанзивен ресинтез / 285

Проектът „Изкуствен интелект“ – биологично ограничение / 306

Част трета

ФИЛОСОФИЯ И НАУКА / 329

De-cogito: Техники на отнемане и елиминиране / 331

Ентропия във философските и научните спекулации / 348

Научното изследване като синтез на ред от хаос / 363

Матричен модел на научното обяснение – отново / 385

Теории отвъд делението природа-култура / 403

The Limits of Science / 411

CONTENTS

Introduction / 9

Part One

RELATIONS AND RELATIVITY / 15

Relations and Relativity / 17

Virtual and Real Relativity / 47

Information as Virtual and Real Definiteness / 66

Real and Virtual Language Relativity / 74

Uncertainty as Non-relatedness / 93

Conceptual Relativity in the *Phenomenology of the Spirit* of Hegel / 104

The Relativity of "Forms of Life"

in the *Philosophical Investigations* of Wittgenstein / 118

Quine, Indeterminacy, Linguistics / 129

Part Two

WORLD – BODY – MIND / 155

Subject-Object Opposition and its Dissolution / 157

Correlation between World and Body / 171

Non-identity and Non-duality of Body and Mind / 193

On Perceptive Space / 209

On Relativity of Time Experience / 220

Vision – Function and Visual Experience / 234

About Natural Intelligence / 260

Biological Intelligence as an Expansive Resynthesis / 285

The Project "Artificial Intelligence" – Biological Limitations / 306

Part Three

PHILOSOPHY AND SCIENCE / 329

De-Cogito: Techniques of Unthinking and Elimination / 331

Entropy in Philosophical and Scientific speculation / 348

Scientific Research as a Synthesis of a Order Out of Chaos / 363

Matrix Model of Scientific Explanation – Again / 385

Theories Beyond the Division Nature-Culture / 403

The Limits of Science / 411

Въведение

Статиите, представени тук, са писани в различни периоди, някои от тях са публикувани и това е отбелязано в края на статиите. Те са редактирани за този сборник.

Колекцията е съставена с намерение да се представят мои ключови позиции, развивани в продължение на десетилетия. Повечето от тях са разработвани в няколко монографии: *De-cogito. Отмисляне на измисления свят* (2007), *Философия на относителността* (2008), *Формата на човешкия свят* и *Светуване* (2010).

Статиите са по форма тези, аргументации и проверки в релевантни научни теории. Те не навлизат в детайлни философски дебати. Това е израз на скептичната ми нагласа. Философските дебати клонят към разпръскване в детайли и хаотизиране в неопределеност. Тяхното подновяване и затихване следва нови оригинални тези и аргументи, но като цяло те остават в рамките на *априорната спекулация*.

Изходът от тази философска *ентропия* е в яснотата и определеността относно емпиричната наука. Философските изследвания могат и трябва да се разполагат в едно пространство с науката, да са проверими емпирично и да водят към изясняване на ключови неясни места в науката. Това не значи философът да решава научни проблеми, изискващи наблюдение и експериментирание, а да се включи в научна спекулация, да предложи релевантни идеи и хипотези, да ги провери и направи изводи.

Претенциите за обосноваване на научни теории, на ценности и културни ситуации не са реалистични. Дебатите са почти безизходни и най-често затъват в концептуални въпроси и многозначност на понятия. *Добрите философски изследвания са научно и културно компетентни в специфични, неопределени ситуации*. Когато таква изследване се появи, то се забелязва и извън философските кръгове. Специалистите и публиката го четат, вникват в него и го осмислят по свои начини в собствените си области и културни нагласи. Повечето от статиите тук са на български, няколко са на английски. Не си правя илюзии, че те ще имат подобен отзвук. Целта ми е да представя специфични изследвания, а не фундаментални концепции, още по-малко съгубовни интерпретации.

Колекцията е разделена на три големи теми, по които работя в последните две десетилетия:

Отношения и относителност

Свят – тяло – ум

Философия и наука.

В темата за относителността имам важна идея: относителността не е хлъзгава почва, която ни носи към релативизъм. Всяка *определеност* се получава с отнасяне и *нещата са такива, каквито са техните релации* (в тях и с другите неща). Едни и същи неща и същества в различни ситуации са различни. А определеността чрез тези именно релации е задължителна срещу ентропията на релативизма.

Отношенията се разработват най-напред като *обща схема* от положения и дефиниции. Тя е свързана с *информацията*. Аз помествам релациите в два пласта: *реална и виртуална относителност*. Виртуалното в тесен смисъл е електронната симулация, но тя е вид символна структура. Цялата тази сфера, която *се разраства умопомрачително* днес, не е нещо реално в смисъла на осезаемо, пространствено и природно. Ние различаваме виртуалното и реалното, но си даваме сметка, че виртуалното гори като фикция е част от нашия живот и с това то също е реално. Как обаче живеем с фиктивното реално и как с природното реално? Отговорът ми е: *реалният свят е онзи, в който се раждаме, живеем и умираме*. Не се раждаме виртуално, не живеем виртуално, не умираме виртуално.

Животът е непостижимо сложен в биологични детайли и почти невъзможен физично. Няма по-осезаем пример за чудо в най-буквалния смисъл – не мистично или религиозно чудо, а чисто природно, изцяло в съгласие, макар и в невероятно отношение със законите на физиката. Животът в тези изследвания се приема като адекватната система на отчет, в която можем да обясняваме как нещата се явяват на хората като възприемащи същества, започвайки от самото пространство-и-време, продължавайки със сетивото *зрение* и завършвайки с интелекта.

Но преди това анализирам и разтварям опозицията *субект-обект*. Показвам как и защо тази опозиция не е адекватна и как нейното преодоляване води към по-адекватен анализ на опита. В такъв анализ установявам корелация между свят и живо тяло: *светът на един перцептор* е корелиран с устройството на тялото, специално на нервната му система и *специфичната му сетивност*. Опозицията *ум-тяло (mind-body)* е неадекватно определяна също като субект-обект. Тяло и ум (менталност) не са две инстанции, разположени една срещу друга или една до друга, но не са и две начала или реалии.

Доколкото опитът не се дели на субективно и обективно и светът е сетивно цялостен, в него няма ментално и физично, но е налице неотстранимата „пропаст“ между този единен сетивен свят и мозъка, с който той се корелира.

Базова в тази тематична серия е „рамката“, в която светът ни се „събира в едно“: *пространството-и-времето*. Тук анализът води до нови моменти в една реалистична и по-точно биологична концепция за релативността на перцептивното пространство и на времето, както го преживяваме: *не като чисто време* в някакво трансцендентално съзнание, а като съотнесени процеси на фона на жизнения процес на перцептора. Детайлно се анализират и обясняват необратимостите и симетриите в едно приложение на тезата за относителността. Тези две статии са малко остарели; те са редактирани, но бих ги написал по-добре и по-чисто, стига да разполагам с време. Впрочем това се отнася и за другите статии до една, докато се стигне до неизбежна лоша безкрайност. Перфектни статии с оглед на пълнота, особено относно текущия дебат, за мен е невъзможна задача. Все пак анализирам опита, с който всеки от нас разполага и може сам да провери и прецени доколко съм прав. Като баланс на съкратения дебат предлагам *релевантни научни теории и данни* като тестова база. Аз философствам с оглед на трайни и текущи ситуации в науката, а не априори.

Напоследък темата за *изкуствения интелект* е особено силно разработвана. Десетки академични звена и технологични институции създават теории и технологии. Доминира силно нагласата, че ако не утре, то в близко бъдеще може да се появи реален изкуствен интелект, аналогичен на човешкия. Всеки ден се появяват нови публикации, които претендират за философска, теоретична и технологична валидност. Никои не е в състояние да предложи публикация, в която да отчете всички релевантни факти и аргументи за момента, но дори и това да беше възможно, още утре ситуацията може драстично да се промени така, че да направи безсмислени огромни масиви от аргументи, концепции и технологични проекти.

С оглед на това съзнавам, че публикуваните тук анализи и факти по въпроса остаряват като реплики в обширния дебат и със сигурност като фактология. Ако това е съдбата на всяка философска публикация по темата, то ние трябва просто да млъкнем и да се ослушваме за хода на технологиите. Но не е така, защото технолозите в областта също се ослушват за идеи, концепции и аргументи. Цялата ситуация не е напълно ясна никому. Можем да бъдем изненадани във всеки момент, не знаем какво точно ще пра-

вят създадените умни машини, преди да ги пуснем в действие. А колкото по-интелигентни стават те, толкова по-непредвидими ще са, което е опасно.

Скептичната позиция в така описаната ситуация ми изглежда повече от полезна. Затова си позволявам да публикувам по темата, въпреки шумната говорилня. Скептичните аргументи и фактите в тяхна подкрепа не вредят, за разлика от непреклонния и спял оптимизъм, с който се сътворяват (и са се сътворявали) мега проекти, довели до трагедии.

Моят скепсис не е специално насочен към технологичния оптимизъм относно едно бъдеще, в което хората ще имат за свои превъзхождащи приятели или конкуренти андроидите. Той обхваща всяко голо спекулиране. Трябва да се излезе извън него и да се работи в едно пространство с науката. Предмет на тази ситуация са две статии с ключови идеи, развивани основно в *De-cogito* (2007).

Уилард Куайн показва как едно базово деление: аналитично – синтетично, не може да се прокара точно. Подобни операции, както изглежда, могат да се приложат към всяка категорична опозиция. Светът не предлага подобни общи структури и тези дилеми са само концептуални отношения, смислени в контексти. Рег елементарни техники могат да се прилагат, за да се експериментира с философски понятия и твърдения и с всякакви езикови структури. Те се фокусират в базови езикови и концептуални релации по примера на *ум-тяло* по-горе. Целта е да се тестват *дълбоко привични изрази*, които стават източник на дилеми, проблеми, огромни концепции и обширни дебати. Такива техники са *вариациите* на изрази, граматичните *обръщания*, експерименталното *отстраняване* на елементи, *елиминирани* на изрази, *нови отнасяния*, *разтваряне в неопределеност*. Някои от тези техники се коренят в древния скептицизъм (тропите) и в будизма (негативните дилеми).

Изследва се *динамиката на философската спекулация и дебатиране*. Показва се как всеки чист аргумент се разклонява, разпръсва и разтваря в неопределеност. Изходите са два: философско експериментирание в *добре дефинирани координатни системи* и *излаз към емпиричната наука*. Философската спекулация може да излезе в полето на емпиричните изследвания, за да се проверяват и осмислят философските тези и аргументи. Фактите имат предимство пред аргументите. Това не означава да се занимаваме с емпирични изследвания, а да говорим в едно пространство с тях.

Следващите статии се отнасят до нови моменти от развиваната десетилетия концепция за научното изследване и обяснение:

науката е подреждане на опита отвъд индивидуалната субективност. Това подреждане е опериране с релации и синтез на подредени релации: матрици. Все едно рисуваме фигура, съединявайки разпръснати хаотично точки (данни). Данните в науката не са нито „протоколни изречения“, нито сетивни данни. Това са стойности, получени в независими процедури на измерване и „четене“, които не изискват пряко участие на живи перцептори.

Накрая представям две малки изследвания, демонстриращи, както се надявам, ползата от моя подход във философията на науката. Те анализират теории отвъд делението природа–култура и динамични модели в историята. Целта е да се покаже как историческите процеси, винаги уникалните събития, могат да се обясняват наедно с огромни потоци, задвижвани от човешки популации в специфични среди от ресурси.

Така историята и свързаните с нея исторически феномени могат да станат обект на чисто научно изследване, елиминирайки за тази ситуация опозицията *природа–култура*. (Както се вижда, елиминирането на опозиции е, изглежда, моя болезнена страст.) Намерението е да се отвори хоризонт за нови изследователски перспективи.

18.05.2019 г.